

KATHRINE THISTED PETERSEN

Når verber taber tryk

Valens, referentialitet og aspektualitet i forbindelse med inkorporation og tryksvage verber i dansk

1 Indledning

Med nærværende studie skal der sættes fokus på den gruppe af danske verbalforbindelser der bl.a. kendes under betegnelsen 'tryktabsforbindelser', og som *spille* 'fløjte', *gøre* 'rent' og *køre* *i* 'tog' er prototypiske eksempler på. Gennem en funktionelt funderet artikel af Michael Herslund (2005) vil den for tiden mest fremtrædende forståelse af fænomenet

---

En hjertelig tak skylder jeg Henrik Jørgensen, Steffen Krogh og Johanna Wood for konstruktive kommentarer og skarpe blikke under korrekturlæsningen.

Petersen, K. Thisted, Ph.d.-stipendiat, Nordisk Institut, Aarhus Universitet. "De-stressed lexical verbs: valency, reference and aspect of de-stressed verbs in Danish". *ANF* 125 (2010), pp. 155–181.

Abstract: In recent years, Danish functional grammarians have shown a rising interest in verbs becoming unstressed in connection with so-called incorporated constituents. Today, the most well-established theory is that combinations consisting of a stress-reduced verb followed by a nominal or an adverbial unit such as *spille* *på* 'fløjte' ('play the flute') constitute complex predicates. This paper makes clear that the present functional perspective is not sufficient for a satisfactory analysis of the combinations of an unstressed verb and a prepositional phrase. Starting from a valency-based understanding of the phenomenon, it is shown how important it is to recognize whether the verb or the preposition selects the following constituent in the specific case, and whether the incorporated constituent is a direct object or an adverbial phrase. It appears that stress-reduced content verbs, functioning as copula verbs, followed by adverbial prepositional phrases such as *spille* in *spille* *i* *orkester* ('play in an orchestra') are topologically more continuous than other sorts of incorporation. I.e., in this case the possibility of interposing an adverbial of manner between the verb and the incorporated unit is blocked. Finally, the importance of not combining syntactic functions with specific semantic and pragmatic roles is emphasized, with reference to Ole Nedergaard Thomsen's hypothesis that unit accentuation is an expression device for derived or marked predicates. Recognizing that, in Danish, the questions *What are you doing?* (asking for an activity) and *What do you do (professionally)?* (asking for a state) are, both unproblematically combined with the answer *Jeg spiller på fløjte* ('I play the flute'), it is suggested that incorporation predicates should be regarded as less referentially and less aspectually focused than their stressed equivalents, i.e. as referentially and aspectually unmarked.

Keywords: unstressed verbs, Danish, incorporation, prepositional phrases, word order, valency, reference, aspect.

kort blive præsenteret. Herefter skal et diakronisk perspektiv tjene til at fremhæve de vigtigste forskningsresultater inden for feltet. Da der hidtil kun er blevet gjort mangelfuldt rede for den særlige gruppe af forbindelser hvor en præpositionsgruppe udgør det inkorporerede led, vil nærværende undersøgelse koncentrere sig specielt om denne type.

For at opnå den rette forståelse af hvilke syntaktiske funktioner de forskellige inkorporerede led kan tildeles, betragtes forbindelserne ud fra en valensorienteret synsvinkel. Da både verber og præpositioner besidder en relationel funktion der gør begge disse ordklasser til potentielle valensbærere, er det vigtigt at finde frem til nogle klare kriterier for hvordan det kan afgøres hvilken relator der i den enkelte ordforbindelse udgør det valensbærende element. Med udgangspunkt i Jette Lamberth Nielsens (1995) afhandling om præpositionens syntaks og semantik og ved inddragelse af Lisbeth Falster Jakobsen (2005), Ole Nedergaard Thomsen (1991) og Ole Togeby (2003) vil valensbegrebet og dets anvendelse i relation til præpositionelle tryktabsforbindelser blive diskuteret. Efter således at have undersøgt forholdet mellem syntaks og semantik sættes der med Eva Skaftens Jensens (2007) artikel om markeret over for umarkeret artikelbrug i dansk fokus på den mere pragmatiske side af sagen. Hvor Thomsen behandler de inkorporerede led som semantisk og pragmatisk markerede størrelser, vil foreliggende studie på baggrund af Zeno Vendlers (1967) verbalklassifikation anskueliggøre hvordan man ved at se tryktabsforbindelserne som semantisk og pragmatisk flertydige enheder der har en videre aspektuel og referentiel anvendelighed end tilsvarende forbindelser med hovedtryk på verbet, snarere bør betegne disse som umarkerede.

2 Det komplekse prædikat

De verbalforbindelser der her skal tages under behandling, hører til den gruppe af ordforbindelser der af Michael Herslund er blevet beskrevet som et prædikats evne til undertiden at ”’sluge’ nogle af sine aktanter – eller noget andet – og således optræde som et komplekst prædikat bestående af et *værtsprædikat* og *co-prædikat*” (Herslund 2005:88). Man kan overordnet set skelne mellem tre forskellige forbindelsestyper. Med Herslunds eksempler vil dette sige at der for det første kan være tale om kombinationer som *sidde og læse* og *komme løbende* hvor et finit verbum indgår sammenslutning enten med endnu et finit eller med et infinit verbum. De to andre hovedtyper af komplekse prædikater er forbindelser hvor

co-prædikater ikke udgøres af noget verbum, men hvor det derimod er enten en adverbial eller en nominal størrelse der sammen med værtsprædikater er med til at forme en ny betydningseenhed. Det kan således handle om verber med efterstillet tilknyttede partikler som i udtrykket *o'sætte 'sammen*, eller der kan være tale om såkaldt inkorporerede objekter som i *o'læse a'vis*. Det der motiverer Herslund til at anvende begrebet 'komplekst prædikat', er tanken om at det der på udtryksplanet fremtræder som to forskellige ledstørrelser, konceptuelt betragtet kan fortolkes som en verbal enhed. Det særlige ved disse typer af verbalforbindelser er nemlig at værtsprædikater mister sit normale hovedtryk for i stedet at indgå i enhedsaccentuation med det derpå følgende trykstærke co-prædikat. At to led der syntaktisk set normalt fremstår tydeligt adskilte, ved hjælp af en fortrinsvis prosodisk markering bindes sammen til en enhed, er der i tidens løb blevet udtænkt forskellige tanker og teorier om. I et historisk rids vil det i det følgende derfor først blive gennemgået hvordan man på forskellige tider har opfattet trykkets funktion.

3 Enhedsaccentuationen i diakronisk perspektiv

Med henblik på kort at følge op på den udvikling som trykssvage verber i dansk har undergået, er det nærliggende at begynde med Otto Jespersens fonetiske studier fra 1906. Heri forklares det at en af trykkets funktioner netop er "at holde sammen på det, der hører sammen (e n h e d s t r y k), og på den anden side sondre det, der skal holdes ude fra hinanden; det første ved hjælp af, at svage stavelser samler sig om een stærk som et enhedsmærke" (Jespersen 1906:110). Jespersens endelige karakterisering af fænomenet præsenteres i tredje udgave af samme værk som "det psykologiske forhold at de forbindelser der har tryk på sidste led, altid betegner et enkelt begreb" (Jespersen 1934:137). Med opmærksomheden rettet mod det psykologisk-kommunikative aspekt kommer enhedstrykket hos Jespersen således til at bero på en sammenhæng mellem semantik og pragmatik¹, og i forhold til de verbalforbindelser der har et objekt som det tilknyttede led, afviser han med sine eksempler en af K.J. Lyngby opstillet hypotese om en tydelig sammenhæng mellem verber der "styrer et navneord uden kendeord" (Jespersen 1934:137) og forekomsten af enhedstryk.

¹ Jf. McGregors (2007) henvisning til den overordnede skelnen mellem kodet mening (semantisk) og ikke-kodet, implikaturbaseret mening (pragmatisk).

I *Elementær Dansk Grammatik* gør Paul Diderichsen ikke meget mere ud af at undersøge Lyngbys antagelse til bunds. Med endnu et par tilfældige eksempler som kan afkræfte hypotesen, konkluderer Diderichsen blot at et "Substantial i bekendt Form eller med bestemt Bestemmerled er sjældent som Objekt i syntetiske [læs: analytiske] Forbindelser" (Diderichsen 1976:238). For Diderichsen består det vigtige nemlig ikke så meget i at skelne mellem trykstærke og -svage verber, men derimod snarere i at markere den topologiske forskel mellem ægte og uægte sammensætninger. Ægte sammensætninger kalder Diderichsen syntetiske forbindelser som *'overveje* hvor trykket ligger på det første ord, mens analytisk adskilte ordforbindelser som *„stå 'op* benævnes uægte sammensætninger. Diderichsen understreger herefter at der efter de tryksvage verber der indleder uægte sammensætninger, "kan optræde næsten alle de samme Arter af efterstillede Adled som ved Sætningsverbaler med Fuldryk" (Diderichsen 1976:237). Ved på denne måde at betone at der i uægte sammensætninger altid vil være tale om to tydeligt adskilte led, markerer Diderichsen sin primært syntaktisk funderede forståelse af de analytiske ordforbindelsers opbygning. Mens Jespersen betragter trykforholdene som det afgørende element i forståelsen af denne særlige forbindelsestype, tildeler Diderichsen derimod den prosodiske side af sagen en tydeligt sekundær rolle, og med fokus rettet mod leddenes topologisk adskilte karakter betegnes de uægte sammensætninger derfor som "Tryktabsforbindelser [...] hvor Leddenes Betydning er afbleget, eller hvor det ene Led ikke er almindeligt i selvstændig Anvendelse" (Diderichsen 1976:166). Hvor forskelligt disse to lingvister end anskuer fænomenet, er de fælles om ikke at ville postulere nogen klare regler for forbindelsernes formmæssige opbygning.

I 1980 forsøger Jørgen Rischel at følge op på sine forgængeres utilstrækkelige beskrivelse af de ovennævnte verbalhelheder. Som den første introducerer han således en generel regel for hvad der formelt set gør sig gældende når et tryksvagt verbum i dansk indgår i en enhedsforbindelse med et objekt. Efter at have undersøgt omstændighederne ved forekomsten af enhedstryk kan Rischel til sidst opstille den regel "dass das Objekt in phonologischen Phrasen keinen 'Determiner' haben darf" (Rischel 1980:275). Med enkelte verber som f.eks. *bade* og *elske* forholder det sig imidlertid sådan at de efterfulgt af et objekt i nøgen form altid vil bære hovedtryk. Denne særegenhed forklarer Rischel forsøgsvis således at den af verbets semantik udløste generiske reference blokerer for et tryktab. Rischels regel må siges at have ramt plet, men da den som sagt

udelukkende tager hensyn til verber forbundet med umiddelbare objekter, ligger der stadig uudforsket stof og venter.

Lang tid skal der imidlertid ikke gå inden Jann Scheuer i sin omfattende rapport om *Tryk på Danske Verber* igen tager spørgsmålet om enhedstryk op til diskussion. Heri tøver han ikke med at fremsætte den tese at Rischels trykregel ”kan udvides til at omfatte andre konstruktions typer, fx verber med præpositionsforbindelse og verber i *der*-konstruktioner” (Scheuer 1995:14). Scheuers undersøgelser bygger alle på autentiske eksempler fra et indsamlet datamateriale, og på grundlag af sætninger af typen *Der sad 'kanyler i væggen* (Scheuer 1995:128) kan han derfor konkludere at verbet i 97,4 % af de tilfælde hvor *der* fungerer som foreløbigt subjekt, ”realiseres uden tryk når nominalfrasen [dvs. det egentlige subjekt] er uden determiner” (Scheuer 1995:143). Ud over at bekræfte Rischels tese har rapporten dog også et andet og større ærinde som går ud på at finde en sammenhæng mellem nominalets grad af referentialitet og verbets trykstyrke. Der skelnes her mellem en semantisk form for referentialitet der angår såvel hele propositionens fakticitet som nominalets identificerbarhed, og en pragmatisk form omhandlende talers vægtning af nominalet i den kommunikative kontekst. Scheuer får hurtigt knyttet en parallel mellem nominalfraser uden determiner og semantisk ikke-referentialitet, hvorefter han gennemgår et omfattende antal forbindelsestypers trykforhold for til sidst at kunne fremsætte en noget tvivlsom hypotese om at den pragmatiske referentialitet udgør det afgørende kriterium for et verbs trykstyrke. Således vil den pragmatiske referentialitet ifølge Scheuer kunne bestemme at et semantisk referentielt nominal mister sin referentialitet fordi dets ”unikke identitet er uvigtig i konteksten” (Scheuer 1995:131). Problemet med en sådan tolkning er for det første at der på en upræcis måde kan lægges ad hoc-forklaringer til grund for de tilfælde hvor sætningseksemplerne ikke passer med den fremsatte referentialitetsteori, og for det andet at begreberne anvendes i flæng. Når Scheuer beskriver definit form som unik reference og sætter lighedstegn mellem indefinit form og ikke-unik reference samtidig med at han definerer semantisk referentialitet som først og fremmest afhængig af propositionens faktiske (=referentielle) eller ikke-faktiske (=referentielle eller ikke-referentielle) modalitet, får han opstillet nogle begreber der sigter i hver sin retning. Sætningen *Hun var ude og købe 'bil* (Scheuer 1995:128) ender derfor med at blive karakteriseret som semantisk referentielt på grund af den faktiske modalitet der gestaltes gennem verbets præteritumsform. At det indefinitte nominal *bil* imidlertid normalt ikke opfattes som referentielt, skyldes ifølge Scheuer der-

imod ”pragmatiske forhold frem for semantiske” (Scheuer 1995:131). Betragtet ud fra en mere traditionel referentialitetssynsvinkel forholder det sig dog snarere omvendt. I *Nudansk Grammatik* forklares det at man med en vending som *spille trompet* har at gøre med en generel reference ”til ting af en bestemt kategori uden at tænke på, hvor mange forekomster der er tale om” (Becker-Christensen og Widell 2005:48). Når man efter en sådan bestemmelse alligevel i nogle situationer vil være mere tilbøjelig til at beskrive referencen som specifik, må det være på sin plads netop i sådanne tilfælde at lade forskellige pragmatiske forhold spille den afgørende rolle. I forbindelse med teorien om markerethed i afsnit 5 vil spørgsmålet om referentialitet blive taget op til videre diskussion. I det følgende skal der først kigges nærmere på den syntaktiske og semantiske analyse af de forbindelser der indeholder præpositionelt inkorporerede led. Indtil videre er disse blevet beskrevet på lige fod med andre tryktabsforbindelser, men som det senere skal vise sig, fortjener de klart en selvstændig analyse.

4 Inkorporerede præpositionsforbindelser

4.1 Klassifikation af ordforbindelser

Da de ovenfor introducerede verbalhelheder udgør en broget samling af forskellige former for ordforbindelser, er det nødvendigt både at kommentere de klassifikationskriterier som kan anvendes med henblik på en hensigtsmæssig skelnen mellem de forskellige typer, og at præcisere hvad der menes når denne studie begrænser sig til ikke at ville inddrage idiomatiske udtryk. I artiklen ”Kollokationer som fraseologisk kategori set fra forskellige synsvinkler” forsøger Anna Braasch på grund af sin frustration over manglen på en fast terminologi at opstille nogle brugbare klassifikationskriterier. Med et spænd fra de helt frie typer, der ”består af enkeltord med fuld egenbetydning” (Braasch 2005:100), til de helt faste forbindelser ”med maksimal indre kohæsion” (Braasch 2005:101) giver Braasch et bud på de forskellige mellemstadier på denne vej: ”Frie...Valens...Kollokation...Idiom...Formel...Sentens...Faste” (Braasch 2005:100). Tryktabsforbindelser er netop kendetegnet ved at kunne forme eksempler i både helt frie og helt faste afskygninger. Da springet fra én type til en anden udgør en glidende overgang, er man for overhovedet at kunne gøre brug af disse termer nødt til først at gøre det klart fra hvilken synsvinkel man foretager sin analyse. Med to overordnede

afgrænsningsprincipper kan man vælge at lægge mere eller mindre vægt på henholdsvis graden af komponenternes bibeholdelse af deres egenbetydning, 'kompositionalitet', og graden af mulighed for udskiftning og formændring af komponenter, 'variabilitet'. I et grænsetilfælde som *begå + forbrydelse/fejl/vold...* vil man med udgangspunkt i substantivet således kunne tale om en mere fast klassifikation end hvis der fokuseres på verbets friere muligheder for udvælgelse af sit objekt: "Ordforbindelser af denne type kan, alt efter klassifikationens formål, betragtes som valenskonstruktion dvs. som et verbum med det pågældende valensbundne led eller som kollokationer med det pågældende substantiv som kerne" (Braasch 2005:101). 'Kollokation' er altså en betegnelse som af Braasch anvendes om de forbindelser hvor en semantisk kerne kaldet 'basis' kobles sammen med og specificeres af en 'kollokator'. I modsætning til idiomet, hvis betydning ikke blot består i en kombination af de sammensatte ords mulige semantik, har kollokationen dermed en meget høj grad af kompositionalitet. Da der i forhold til idiomer og endnu mere fastfrosne former for ordkombinationer hersker en så ringe grad af både kompositionalitet og variabilitet at man ikke vil kunne uddrage generelle regler heraf, vil disse falde uden for denne undersøgelses analyseområde. Fordi nærværende studies hovedformål er at undersøge et verbums muligheder for i kombination med en præpositionsforbindelse at miste trykstyrke, lader fænomenet sig her bedst anskue ud fra valensbaserede selektionskriterier. Således vil det blive antaget at en nuanceret grammatisk ledanalyse som udgangspunkt skal anvendes så langt ned på sætningens niveau som muligt, ligegyldigt hvor meget et enhedstryk end synes at markere en ophævnning af sætningens normale ledgrænser. For at skabe et klart fundament for hvordan man skal forstå valensbegrebet i forholdet mellem verber og præpositioner, vil begrebet i næstfølgende afsnit først blive diskuteret uden hensyntagen til trykforhold. Derefter følger analysen af selve tryktabsforbindelserne.

4.2 Præpositionens valensforhold

I forbindelse med analysen af præpositionsforbindelser er det som det første vigtigt at tage stilling til hvordan der på den mest hensigtsmæssige måde kan opretholdes en klar adskillelse mellem valensbundne og frie led. I *En syntaktisk og semantisk undersøgelse af præpositionen* (Nielsen 1995) skelner Nielsen mellem to forskellige typer af valensbærende relationer. Med denne distinktion menes der at man i nogle propositioner med større fordel vil kunne betegne præpositionen som den primære og ver-

bet som den sekundære relator. Nielsen opstiller den regel at man i forbindelser mellem to argumenter der tilsammen udgør kun én proposition, kan karakterisere præpositionen som den primære relator. I eksemplerne (1) *Der Mann auf dem Sofa*, (2) *Die Vase aus dem Mittelalter* og (3) *Der Mann mit dem Hut* (Nielsen 1995:76) vil et eventuelt verbum således kun blive et modificerende element i den relation præpositionen danner. Hvis præpositionen som i eksemplet (4) *Peter studiert Germanistik in Berlin* (Nielsen 1995:78) lægger en yderligere omstændighed til en allerede selvstændigt fungerende proposition, er verbet derimod den primære relator: ”I den syntaktiske valens ville præpositionalgruppen i [(1)] blive regnet som en obligatorisk aktant. Det er karakteristisk, at præpositionalgruppen syntaktisk regnes som et nødvendigt led, netop i de tilfælde, hvor præpositionen semantisk er den primære relator” (Nielsen 1995:76). Når det drejer sig om et præpositionsobjekt, mener Nielsen at det ”ville forvirre at benytte betegnelserne primær og sekundær relator i disse tilfælde, hvor begge relatorer er nødvendige for realiseringen af den propositionelle nukleus” (Nielsen 1995:82). Afgørende for hvornår man ud fra en hierarkisk betragtet sætningsstruktur kan tildele præpositionen den primære relationelle status, er således om denne udgør enten en del af eller hele den propositionelle kerne. At argumentere for at præpositionen i (3) er syntaktisk nødvendig for overhovedet at kunne realisere propositionen (MANN, HUT), er imidlertid ikke muligt, for indsættelsen af verbet *tragen* ville ganske overflødiggøre *mit*. Prøver man alligevel at anskue sætningens syntaktiske forhold ud fra præpositionens synsvinkel ved at indskyde et såkaldt modificerende verbum, tydeliggøres det kun at det udelukkende er verbets valensforhold der afgør om det efterfølgende præpositionsled skal anses som syntaktisk nødvendigt eller ej. Selv om man i *Der Mann geht mit dem Hut* semantisk set sagtens vil kunne forsvare at benævne præpositionen *mit* som den primære og væsentlige relator mellem de to argumenter *Der Mann* og *dem Hut*, bliver det klart at præpositionsforbindelsen i forhold til det monovalente verbum *gehen* syntaktisk set er et fuldstændig frit tilknyttet led. Havde man i ovennævnte eksempel i stedet indsat et divalent verbum som *wedeln*, ville en udeblivende præpositionsforbindelse derimod gøre sætningen ugrammatisk.

Problemet med Nielsens påstand om overensstemmelsen mellem semantisk dominans og syntaktisk nødvendighed er at den bider sig selv i halen. At det i de fleste sætninger der indeholder en præpositionsforbindelse med en nogenlunde konkret betydning, vil være muligt at lade

præpositionen stå tilbage som eneste bindemiddel i en selvstændigt fungerende proposition, antyder blot at præpositionsforbindelsens semantik er tilpas håndgribelig til at være meningsfuld i sig selv. Man kan dermed regne med at sådanne forbindelser for det meste vil have en adverbial funktion, og at de derfor kun i de færreste tilfælde er syntaktisk nødvendige. Det siger sig selv at præpositionen i verbumløse forbindelser altid har den primære (og eneste) relatorfunktion. Ifølge sagens natur må det at udnævne en relator som primær derfor først og fremmest kræve at et eksemplar af hver relatorkategori (verbum og præposition) er repræsenteret i propositionen, samt at man udelukkende lader klassifikationen foregå på et semantisk niveau. Med Lisbeth Falster Jakobsens begreber bør der derfor skelnes mellem udtrykervalens og indholdervalens. Hermed kan der enten være tale om en ”aktant: en valensbundet størrelse anskuet ud fra det potentielle udtryk” eller et ”argument: en valensbundet størrelse anskuet ud fra det overordnede selekterede indhold + en tildelt rolle” (Jakobsen 2005:63). Om en præpositionsforbindelse realiseres som et syntaktisk bundet led eller ej, vil således alene afhænge af dets udtrykvalentielle tilknytning til verbet. Ligger der i verbets valens ikke noget syntaktisk krav om et præpositionelt tilknyttet led, bør præpositionsforbindelsen ikke betegnes som obligatorisk. Derimod vil det i stedet kunne hævdes at det alene er præpositionen der indeholder den valens som er bestemmende for realiseringen af det efterfølgende substantiv.

4.2.1 Tryktabsforbindelser og valens

Spørgsmålet er nu om de omstændigheder der gælder for præpositionsforbindelser fungerende under almindelige trykforhold, uden videre kan overføres til også at gælde for de typer der inkorporerer i et komplekst prædikat. I sin artikel om forbindelser med enhedstryk i dansk definerer Thomsen valensbegrebet som ”the total content of the Predicate relation’s *combinabilities*” (Thomsen 1991:152). Der skelnes herefter mellem obligatoriske og fakultative ledtyper, og endelig klassificeres alle former for nominal inkorporation som hørende til den mest centrale del af et verbums valens: ”The phenomenon in Danish grammar of analytic NI [dvs. ’Noun Incorporation’] shows that one has to recognize also a most central layer around the predicate. This I will term the ’*Nucleus*’ [...] On this layer the IN’s are located. They are obligatory” (Thomsen 1991:152). En sådan forståelse af valensbegrebet synes i denne sammenhæng imidlertid at være mindre hensigtsmæssig. Hvis enhver præpositionsgruppe der med enhedstryk til følge har mulighed for at tilknytte sig et verbum, skal

opfattes som en obligatorisk valensbunden aktant, ender det med at ét og samme verbum bliver valensudløser for et utal af forskellige præpositionsforbindelser. Det har således karakter af cirkelslutning at lade verbets tab af tryk blive indikator for det efterfølgende leds valensbundethed. Da det netop udelukkende er med et bestemt selekteret indhold for øje at man med et tryksvagt verbum kan indicere nødvendigheden af at realisere et efterfølgende trykstærkt argument, forekommer beskrivelsen at være for svævende. At sætte trykforhold op som et kriterium for udtryksvalens er kontraproduktivt for den rette forståelse af hvor forskelligartet de præpositionelle inkorporationer forholder sig til forskellige verber, og man mister dermed muligheden for at kunne skelne mellem om det i sidste ende er verbets eller præpositionens valens der fremkalder det efterfølgende substantiv. Af denne grund vil den grammatiske analyse i nærværende studie basere sig på en traditionel forståelse af valensbegrebet byggende på grundidéen om at ethvert verbum kan klassificeres ud fra sit iboende leksikalske valenskrav (jf. Herslund og Sørensen 1982, Jensen 1985).

Ole Togeby stiller de valensmæssige forhold for trykovertagende, inkorporerede nominaler noget mere nuanceret op idet han i den forbindelse opererer med tre forskellige former for prædikater. Der kan således være tale om et 'kategoriseringsprædikat' hvor et kopulativt verbum knytter sig til en valent ikke-bestemt substantivrod (f.eks. *ø*være/*ø*spille 'klovn'), et 'støtteverbsprædikat' bestående af et afleksikaliseret verbum med påhægtet verbalsubstantiv (f.eks. *ø*gøre 'tilføjelser 'til) eller en med Diderichsens terminologi 'uægte sammensætning' som f.eks. *ø*synge *ø*i 'kor' (Togeby 2003:70). Imidlertid forbliver forestillingen om præpositionen som et betydningsløst forbinderled hos Togeby fuldstændig uændret: "Præpositioner som er inkorporeret som en del af et valent prædikat [...] opfattes ikke i sig selv som foregange med valens" (Togeby 2003:258). I analysen nedenfor vil det blive vist på hvilken måde en sådan opfattelse er utilstrækkelig i en tilbundsgående forståelse af de inkorporerede leds funktioner.

4.2.2 *Transitive verber*

Ved at give afkald på muligheden for at kunne tage præpositionen i betragtning som en potentiel valensbærer kommer man til at mangle et vigtigt redskab i analysen af enhedsforbindelser som (4) *Poul ø*spiller *ø*på 'fløjte og (5) *Poul ø*spiller *ø*i or'kester der i nærværende analyse repræsenterer to meget forskellige former for inkorporation. Som forudsætning for at kunne foretage en differentieret bestemmelse af præpositionsfor-

bindelsernes forskellige ledtyper gås der i det følgende ud fra det traditionelle skel mellem transitive og intransitive verber. Om verbalklassifikation baseret på transitivitetskriterier overhovedet lader sig gøre, vil i denne sammenhæng ikke blive diskuteret.

Klassen af transitive verber kan inddeles i to underkategorier. Verbet *spille* tilhører den gruppe der har mulighed for både umiddelbart og middelbart (dvs. vha. en præposition) at tilknytte et objekt, mens f.eks. forbindelsen *stole på* kun forekommer i denne middelbare version. Når man har at gøre med et verbum der uden at ændre sin leksikalske betydning ved hjælp af en præpositionsforbindelse har mulighed for både at tilknytte et objekt og et adverbial, må det antages at objektet udgør valensaktanten, mens adverbialet er fakultativt. Præpositionsobjektet i (4) vil derfor blive betegnet som bundet af verbets valens, mens det præpositionelle adverbial i (5) snarere bør beskrives som en til verbet *spille* frit tilknyttet tilføjelse. Dermed må der sættes spørgsmålstegn ved Tøgebys udsagn om at enhedstryk ”kun gælder valensbundne led”, og at ”frie udsagnsadverbialer [...] i ikke-bestemt form [ikke] kan [...] udløse leksikalsk tryktab” (Tøgeby 2003:42). I den forbindelse vil det netop være relevant at operere med verbet og præpositionen som to forskellige typer af valensbærende relatorer. I den verbalgruppe der både med og uden en præposition som mellemed er i stand til at indgå i en enhedsforbindelse, vil der således altid være én af de relationelle operatorer som er den mest fremtrædende og dermed den afgørende for propositionens realisering. For at kunne bestemme hvilket element der besidder den afgørende relationelle betydning mellem to argumenter, må udeladelsesprøven tages i brug. I (4) kan man uden betydningsændring nøjes med at lade verbet stå tilbage som den eneste relationsskabende konstituent, men da der i (5) er tale om enten en form for lokal- eller mådesbestemmelse, er det logisk at det her er præpositionen der kan betegnes som det væsentligste indholdselement:

(4a) *Poul spiller fløjte*

(5a) *Poul i orkesteret (f.eks. 'spiller godt)*

For *spille* er et divalent verbum som kræver et efterfølgende objekt, må det forudsættes at bestemmelsen *i orkester* ikke opfylder dette verbs udtrykksvalentielle krav. Grunden til at adverbialet alligevel uden vanskeligheder kan optræde meningsfuldt i sætning (5), er at verbet i forhold til relationen mellem *Poul* og *orkesteret* ikke udviser nogen tvingende nødvendig semantik. Til at beskrive forholdet mellem verbet og præpositionen i henholdsvis eksempel (4) og (5) kan modifikatorbegrebet fra Herslunds og Sørensens (1982) valensterminologi med fordel anvendes.

Anskuer man forholdet relatorerne imellem, kan man sige at mens *spille* er en modifikator af den førømtalte lokale relation i (5), er det i (4) *på* der mellem verbum og objekt udgør det modificerende element. At præpositionen i (4) ikke kan betegnes som et konceptuelt autonomt element, fremgår af dens grammatiske måde at fungere på. I ovennævnte eksempel har *på* således udelukkende den funktion at bane vejen for en ændring af objektets referentielle forhold. Kun ved hjælp af *på* bliver det nemlig muligt for substantivet at rive sig fri af enhedsforbindelsen for entydigt at kunne referere specifikt: *Poul 'spiller på fløjten* vs. **Poul 'spiller fløjten*.

Til at finde ud af hvilket led der har den tætteste tilknytning til verbet, og som dermed må betegnes som en valensbundet aktant, egner en permutationsprøve sig godt. Ved at se nærmere på de ovennævnte leds placeringsmuligheder vil man kunne opnå en klar fornemmelse af deres funktion og binding:

(6) *Poul spiller på fløjte i orkesteret*

(7) **Poul spiller i orkester på fløjte*

Al den stund det efter enhedsforbindelsen i (7) ikke er muligt at placere præpositionsforbindelsen *på fløjte*, tydeliggøres det at dette er en aktant der i modsætning til det præpositionelle adverbial *i orkester* er helt og aldeles afhængig af det transitive verbum *spille*. At et sædvanligvis objektsfordrende verbum på denne måde er i stand til at blive tilfredsstillet af et adverbial, indikerer at der med tryktabet sker en ændring i verbets semantik. Selv om det tryksvage *spille* i (7) stadig har sin leksikalske egenbetydning i behold, fungerer det alligevel her under forhold der kunne minde mere om et hjælpeverbs. Under normale trykforhold ville der således ikke være problemer i den ledrækkefølge eksempel (7) fremviser. Tilføjelsen af den bestemte artikel til substantiverne i (7a) følger som en nødvendig konsekvens af verbets trykstærke realisering. Udslagsgivende for nedenstående eksempels friere ledstillingsmuligheder er således alene de ændrede verbale trykforhold:

(7a) *Poul spiller i orkesteret på fløjten*

Med det trykstærke verbum genetableres den nødvendige semantiske forbindelse mellem *spille* og *fløjte*, mens *i orkesteret* træder til side som et selvstændigt adverbial.

Som sidste led i udredningen af forskellen mellem (4) og (5) vil en nominaliseringsprøve blive introduceret. Kun hvis verbet fordrer det efterfølgende led som en valensbundet aktant og derfor har sin fulde leksikalitet i behold, bliver det i stand til sammen med den trykovertagende præpositionsforbindelses substantiv at danne et verbalsubstantiv:

- (8) *Pouls fløjtespil i orkesteret*
 (9) **Pouls orkesterspil på fløjten*

Den stærke forbindelse mellem *spille* og *fløjte* taget til efterretning bør man alligevel være forsigtig med som Thomsen at degradere det inkorporerede objekts funktion til blot og bar modifierator: "Incorporation typically involves grammatical function changing (it is diathetic), as for example in the case of object incorporation where a bound modifier corresponds to a transitive object" (Thomsen 2002a:289). Begrundelsen for at *fløjte* bør ansues som selvstændigt fungerende komplement, bygger på muligheden for mellem verbum og objekt at indskyde netop et modificerende mådesadverbial:

- (4b) *Poul _ospiller 'smukt _{på} 'fløjte*

At det i dette tilfælde er muligt at modificere verbet med et mådesadverbial, tydeliggør endnu engang at netop denne konstituent spiller en betydningsfuld relationel rolle. I eksempel (5) hvor præpositionen er den primære relator, er en sådan modifikation på grund af verbets afsvækkede position ikke mulig:

- (5b) **Poul _ospiller 'smukt _i or'kester*

Når Thomsen i sin topologiske fremstilling af de komplekse prædikater skriver at "if the finite verb is an incorporating V1, its copredicate NP ('incorporated object') occurs further to the right, in the Co-P position [...] not only after a subject or clausal adverbials but also, potentially, after a predicate-central adverbial (for example of Manner) in the position A1" (Thomsen 2002b:129), kan det med ovenstående analyse bekræftes at denne tendens også gør sig gældende for inkorporerede præpositionsobjekter og -adverbialer. Da det præpositionelle adverbial som ovenfor vist imidlertid ikke har den mådesadverbielle modifikationssmulighed, må det være en indikator for at der faktisk er tale om to forskellige ledtyper. I forbindelse med undersøgelsen af de intransitive verbers muligheder for præpositionel inkorporation vil der i afsnit 4.2.3 blive vendt tilbage til denne problematik.

Ledtype	F	v	n	a	V	N	A1	Co-P	A2
Inkorporeret objekt	Poul	_o spiller					'smukt	_{på} 'fløjte	
Inkorporeret lokal- /mådesadverbial	Poul	_o spiller					*'smukt	_i or'kester	

4.2.3 Intransitive verber

Betegnende for de intransitive verber der med tryktab til følge indleder en præpositionsforbindelse, er at de med hensyn til den samlede ordforbindelses grad af kompositionalitet opdeler sig i to overordnede grupper. En betydelig del af de intransitive verber udmærker sig således ved at de i inkorporeringsprocessen mister så meget af deres egenbetydning at de ender med udelukkende at tjene et grammatisk formål. Prototypiske eksempler på dette fænomen er handlingsangivende udtryk med verbet *gå* hvor man, hvis et eventuelt adverbium er udeladt, alene har verbets grad af tryk at forholde sig til for at finde ud af om der er tale om den ateliske aktivitet *at 'gå_o i 'haven* eller den punktuelle teliske handling *at_o gå_o i 'haven*. Denne regel kan overføres til de fleste bevægelsesverber der ikke allerede i deres leksikalske kodning er bestemt til enten den ene eller den anden form.² Imidlertid gør man dog klogt i at opholde sig en ekstra gang ved verbet *gå*. Da dette verbum udtrykker den mest neutrale form for bevægelsessemantik, har det i sin tryksvage realisering også nogle særdeles vidtspændende anvendelsesmuligheder. At man kan *gå_o til 'tennis* uden bogstaveligt talt at 'gå hen til sportspladsen og måske endda udelukkende i betydningen at *være tennisspiller*, viser hvor meget dette verbums semantiske indhold kan variere. I et sådant tilfælde er det derfor klart at det er præpositionen der påkalder sig den største opmærksomhed. Det er netop karakteristisk at jo mere grammatisk et tryksvagt verbum fungerer, des videre bliver dets betydningsfelt.

For de intransitive verbers vedkommende er det på grund af deres oftest monovalente struktur som regel præpositionen der bærer den afgørende relationelle betydning, hvorfor der i de fleste tilfælde er tale om inkorporeringer af adverbielle led. Som de nedenstående eksempler illustrerer, kan der dog være stor forskel på de forskellige typer af adverbialer. For at få et klart billede af hvad der i disse eksempler udgør det afgørende bindeled mellem argumenterne, tages udeladelsesprøven igen i brug. Pilene angiver reduktionsprocessen fra to relatorer til én. Tilføjes af den bestemte artikel til nogle af substantiverne nedenfor udgør ikke andet end en udtryksmæssig nødvendighed for realiseringen af den pågældende tryktabsforbindelse eller nominalisering. Interessant ved nedenstående eksempler er således udelukkende den måde hvorpå de lader sig reducere:

- (10) *Ræve lever_o i 'huller* → *Ræve_o i 'huller* (lokalitet)
 (11) *Indvandrere rejser_o til 'landet* → *Indvandrere_o til 'landet*
 (retning)

² Her kan der f.eks. være tale om verberne *ligge/lægge* og *sidde/sætte*.

- (12) *Ole* _orejser _omed 'tog → *Ole* _omed 'toget (instrument)
 (13) *Ole* _ogår _omed 'syvmileskridt → *Ole* _ogår 'syvmileskridt (intensitet)

Heraf fremgår det at der går en vigtig grænse mellem lokalitets-, retnings- og instrumentaladverbialer på den ene side og intensitetsadverbialer på den anden. Mens præpositionen i de førstnævnte tilfælde udgør den primære relatorfunktion mellem argumenterne, har præpositionsforbindelsen i (13) ikke noget med det første argument i sig selv at gøre. Det lægger sig derimod til verbet for at beskrive med hvilken hastighed Ole bevæger sig. I en proposition bestående af to argumenter medfører dette følgelig at sætningens verbum er nødt til at fungere med fuld leksikalsk betydning. Med nominaliseringsprøven bliver det klart at der her er tale om et tryksvagt *gå* der helt exceptionelt ikke fremstår afleksikaliseret:

- (13a) *Ole* _ogår _omed 'syvmileskridt → *Syvmileskridtsgang*

Mens verbet ud fra en udtryksmæssig betragtning kan lade sig valentielt tilfredsstille alene ved den første aktants realisering, kan man sige at det på indholdssiden udvider sit potentiale ved hjælp af tryktabet. I den forbindelse skal man være opmærksom på at der går en hårfin grænse mellem mådesadverbialer på den ene side og det som Scheuer beskriver som adverbialer med 'rangerolle' på den anden: "Rangerollen udtrykker typisk bevægelsens intensitet, dens udstrækning o. lign., en objektivt afgørlig parameter. Adverbialer der udtrykker mannerollen kan endvidere uproblematisk kombineres med *på en måde*" (Scheuer 1995:183). Interessant er det at Scheuer bemærker hvordan der for disse to rollers vedkommende konsekvent gælder forskellige trykforhold. Rangerollen er således den eneste af de to der er i stand til at indgå i tryktabsforbindelser. Kombinationer som '*gå* 'elegant/'pænt/'tøjlesløst vil altid kræve en trykstærk udtale af verbet. Sætningerne (10) – (12) er yderligere eksempler på at Nielsens tese om parallelitet mellem syntaktisk nødvendighed og semantisk forrang ikke kan opretholdes. Til trods for at præpositionen i alle disse tilfælde er den primære relator, lægger den sig alligevel som et syntaktisk frit led til verbet. I forhold til de lokalitetsbestemmende præpositionsadverbialer kan Nielsens tankegang imidlertid bedre fungere da mange af disse er styret af verber hvis udtryksvalens alene er i stand til at blive opfyldt gennem realiseringen af en adverbial aktant.

- (14) *Ole* _obor _oi 'lejlighed → *Ole* _oi 'lejligheden
 (15) *Ole* _oligger _opå 'sygehuset → *Ole* _opå 'sygehuset
 (16) *Ole* _osidder _otil 'møde → *Ole* _otil 'mødet

I disse lokalitetsangivende eksempler er præpositionen netop syntaktisk nødvendig samtidig med at være den semantisk mest fremtrædende relator. Selv om disse lokalitetsbestemmelser i princippet er bundet af verbets valens, bliver det med udeladelsesprøven ganske tydeligt at kun præpositionen er strengt nødvendig for dannelsen af en semantisk forbindelse mellem de to argumenter. Med tanke på verbets leksikalske kodning er udeladelsesmuligheden dog langt fra mærkværdig al den stund verbet ved siden af præpositionen semantisk set udelukkende har en pleonastisk funktion. Kun hvis en tidsforankrende dimension er afgørende, bliver verbet nødvendigt, og det er derfor betegnende at man i sådanne tilfælde lige så godt ville kunne anvende en form af kopulaverbet *være*:

(15a) Ole _oer _opå 'sygehuset

(16a) Ole _oer _otil 'møde

At det i udtryk som *o*stå 'skildvagt og *o*sidde 'enke der ikke umiddelbart betegner hverken lokalitet eller position, også er muligt at bruge positionsverberne kopulativt, er endnu et eksempel på hvordan tryktabet er i stand til at udvide et verbums semantiske virkefelt. Det skal nu blive interessant igen at tage problematikken om modifikationssmuligheder op. Tilsyneladende viser det sig nemlig at det akkurat er i de tryktabsforbindelser hvor verbet uden videre kan erstattes af det kopulative *være*, at muligheden for at indskyde et mådesadverbial er blokeret:

Ledtype	F	v	n	a	V	N	A1	Co-P	A2
Inkorporeret objekt	Ole	_o spiller					'smukt 'flittigt	_o på 'fløjte _o i 'avis	
Inkorporeret rangeadverbial	Ole De	_o bor _o synger					'billigt 'smukt	_o til 'leje _o i 'kor	
Inkorporeret instrumentaladverbial	Ole	_o skriver					'pænt	_o i 'hånden	
Inkorporeret retningsadverbial	Ole	_o løb					ele'gant	_o over 'målstregen	
Inkorporeret lokal- /mådesadverbial	Ole Ole Ole Ole Ole	_o spiller _o bor _o synger _o sidder _o ligger					*'smukt *'pænt *'smukt *'be'hageligt *'stille	_o i or'kester _o i 'lejlighed _o i 'kor _o til 'møde _o på 'sygehuset	

Med nogle typiske eksempler på præpositionelle inkorporationer i dansk præsenteres på baggrund af analysen ovenfor her en oversigt over de forskellige syntaktiske og semantiske typer:

Verbets type	Primær relator	Ledtype	Semantik	Eksempel
Transitivt fuldverbum	Verbum + præposition	Obligatorisk præpositionsobjekt		<ul style="list-style-type: none"> ◦Vente ◦på 'svar ◦Trænge ◦til 'fred ◦Deltage ◦i poli'tik ◦Lede ◦efter 'fejl ◦Protestere ◦imod 'prisstigninger ◦Sørge ◦for 'drikkevarer ◦Spørge ◦om 'lov ◦Tale ◦med 'fagfolk ◦Klage ◦over 'ændringer
	Verbum	Fakultativt præpositionsobjekt		<ul style="list-style-type: none"> ◦Spille ◦på 'fløjte ◦Læse ◦i a'vis ◦Søge ◦efter 'muligheder ◦Søge ◦om dispensa'tion
	Verbum + præposition	Adverbial	Instrument	<ul style="list-style-type: none"> ◦Regne ◦med 'lommeregner ◦Skrive ◦på com'puter ◦Skrive ◦i 'hånden
	Præposition	Adverbial	Lokalitet	<ul style="list-style-type: none"> ◦Spille ◦i or'kester ◦Læse ◦på 'læsesal
Intransitivt fuldverbum	Verbum	Fakultativt præpositionsobjekt		◦Tørste ◦efter 'vand
		Adverbial	Range	<ul style="list-style-type: none"> ◦Bo ◦til 'leje ◦Rejse ◦på 'førsteklasse ◦Gå ◦med 'syvmileskridt
	Præposition	Adverbial	Lokalitet	<ul style="list-style-type: none"> ◦Sidde ◦til 'møde ◦Bo ◦på ho'tel ◦Ligge ◦på 'sygehuset ◦Synge ◦i 'kor
			Retning	<ul style="list-style-type: none"> ◦Køre ◦til 'købmanden ◦Rejse ◦på 'ferie ◦Køre ◦gennem 'byen ◦Løbe ◦over 'målstregen ◦Rejse ◦fra 'byen
		Instrument	<ul style="list-style-type: none"> ◦Rejse ◦med 'tog ◦Køre ◦i 'bil ◦Løbe ◦på 'ski 	
Støtteverbum	Præposition	Adverbial	Retning	<ul style="list-style-type: none"> ◦Gå/tage ◦til 'stranden ◦Gå/tage ◦i 'byen ◦Gå/tage ◦på mu'seum ◦Gå ◦fra 'bordet ◦Søge ◦fra 'byen ◦Søge ◦til 'udlandet ◦Gå ◦i 'skole ◦Gå ◦til 'tennis
			Possession	◦Gå ◦med 'hat

5. Markerethed

I denne del af undersøgelsen skal der kastes nyt lys over tryktabsforbindelsernes omdiskuterede forhold til referentialitet. Ved at koble graden af referentialitet sammen med verbalforbindingens aspektuelle forhold vil der i det følgende blive argumenteret for at tryktabsшелhederne skal betragtes som umarkerede forbindelsestyper. Først følger derfor en definition af de markeretheds- og referentialitetstermer som analysen vil støtte sig til.

Begrebsparret markeret og umarkeret bestemmer Eva Skaft Jensen som ”to medlemmer der står i paradigme sammen hvoraf det ene medlem har begrænsede anvendelsesmuligheder, mens det andet har ret vide anvendelsesmuligheder” (Jensen 2007:302). Jensen forklarer hvordan det i den sproglige analyse er almindeligt at anvende denne terminologi i forbindelse med beskrivelsen af både udtryks- og indholdsoppositioner i grammatikken. F.eks. kan man inden for bøjningskategorien tempus i dansk tale om en umarkeret præsensform der kan benyttes både om fortid, fremtid, nutid og i generiske udsagn, og en markeret præteritumsform der normalt kun kan anvendes fortidigt. Termerne befinder sig således i et participativt forhold til hinanden: Den umarkerede form besidder også den markerede forms egenskaber, mens markerede størrelser kun kan operere på en begrænset del af det umarkerede anvendelsesområde.

Jensens sigte med sin undersøgelse er at afdække hvordan der siden de ældste danske skriftkilder er sket en markant ændring i brugen af artikler foran substantiver. Mens der i de tidligste håndskrifter fra 1200-tallet var en langt mere frekvent brug af substantiver uden artikel, er det derimod i dag den artikelbundne form der dominerer. Det interessante ved dette skift er at det ikke blot er resultatet af en tilfældig udvikling, men at denne afspejler en strukturel ændring i vores måde at referere til og fastholde diskursreferenter på. Referentialitet defineres af Jensen som et substantivs evne til at udpege entiteter i verden. Hvor alle former for substantivsyntagmer i moderne dansk er i stand til på non-referentiel vis at beskrive kategorier, er det kun substantiver med artikel der besidder den særlige udpegningsegenskab. Artikelløs form er derfor markeret, mens bestemt/ubestemt form er umarkeret. Eftersom man i ældre dansk i starten kun var i besiddelse af den artikelløse form, fungerede denne på daværende tidspunkt både beskrivende og udpegende. Da der siden hen indførtes

artikelbrug, fik denne en udelukkende udpegende og dermed markeret funktion.

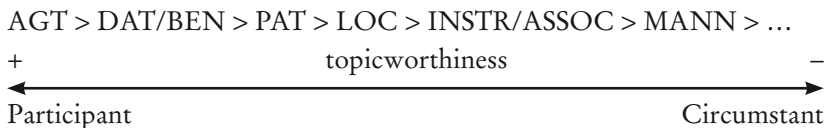
Efter således at have præsenteret referentialitet over for non-referentialitet som den første opposition bevæger analysen sig et niveau længere ned for at se nærmere på hvordan de to forskellige former for referentielle substantivsyntagmer opfører sig i forbindelse med henholdsvis indføring og fastholdelse af diskursreferenter. Jensen viser at der her etableres en ny opposition mellem ubestemte substantiver, der kun evner at indføre nye diskursreferenter, og bestemte substantiver, som både er i stand til at introducere ny information og fastholde allerede præsenterede referenter. I denne opposition udgør ubestemthed således den markerede form, mens bestemthed er umarkeret.

5.1 Tryktabsforbindelser og markerethed

Netop på grund af sammenhængen mellem nultryk på verber og et efterfølgende objekts mangel på determination introducerer Thomsen i overensstemmelse med Jensens observationer hypotesen om at det altid er markerede størrelser der inkorporerer i dansk. Da markerethed imidlertid er et vidt anvendt begreb, er det vigtigt først at bestemme Thomsens brug af termen: "Markedness – defined as 'conceptual complexity' [...] – is either a binary opposition between an unmarked (U) and a marked (M) feature value of a binary distinctive feature or – in the case of an n-ary opposition between n feature values of an n-ary distinctive feature – a markedness scale from most unmarked to most marked (U<...<... ...<M) [...] Generally, marked categories are often less frequent than unmarked ones" (Thomsen 1991:166). Jo mere kompleks eller atypisk en forbindelse er, desto mere markeret skal den opfattes. For at opnå den fulde forståelse af Thomsens anvendelse af markerethedsbegrebet må man være klar over at han i sin sproglige analyse lader semantiske og pragmatiske faktorer være definerende for de grammatikalske relationer i en sætning: "GR's [Grammatical Relations] are mappings between on the one hand semantic roles [...] and on the other *textual functions*" (Thomsen 1991:157). Når Thomsen herefter udnævner nogle grammatikalske relationer som mere markerede end andre, er det fordi det formodes at "there is a certain preference for certain semantic roles to be identified with the 'pragmatic roles' within the nuclear predication" (Haberland og Thomsen 1991:199). Med Thomsens

forklaring vil dette bl.a. sige at "the predicate relations in themselves may have different perspectival variants, i.e. an active ("proverse", unmarked: $r[...(Ag:a, Pat:b)]$), a passive (converse, marked: $r^{-1} [...(Pat:b; Ag:a)]$ " (Thomsen 1991:156–157, min understregning). Nogle prædikatsrelationer, nemlig de komplekse prædikater, betegnes på denne måde som mere markerede end andre. Thomsens antagelse om at "marked variants of verbal modifiers incorporate in Danish" (Thomsen 1991:166), skal således forstås i lyset af at det er semantiske og pragmatiske omstændigheder der ligger til grund for opdelingen af de syntaktiske kategorier i markerede og umarkerede varianter.

Sin hypotese uddyber Thomsen på den måde at det inden for de seks underkategorier referentialitet, lokativitet, relationalitet, topikalitet, teticitet og idiomaticitet er de markerede former der indgår som inkorporerede led i tryktabsforbindelser. Med den første kategori henviser Thomsen til det oppositionspar som ovenfor blev præsenteret gennem Jensen (2007). Således betegnes eksemplet *hun* 'spiste aldrig fuldfed ost som non-referentielt og markeret, hvorimod *hun* 'spiste to store stykker ost udtrykker referentialitet og er umarkeret (Thomsen 1991:167). Herefter sættes der lighedstegn mellem non-referentialitet og markerethed på den ene side og umarkerethed og referentialitet på den anden. I forhold til begrebet lokativitet opstilles der en markerethedsskala hvor statiske verbalrelationer som *træet* 'stod i haven betegnes som umarkerede, hvorimod dynamiske relationer som *han* 'kørte ad motorvejen altid udviser en større eller mindre grad af markerethed (Thomsen 1991:170). Videre skelner Thomsen mellem de subordinerede verbalrelationer som er infinitte og markerede, f.eks. *hvordan* 'ønsker De Deres øl åbnet?, og de relationer der er finitte og umarkerede: *hvordan* 'ønsker De, at vi skal åbne Deres øl? (Thomsen 1991:178). Med hensyn til de inkorporerede konstituenters grad af topikalitet henviser Thomsen til Givón der ud fra den overordnede distinktion mellem participanter (f.eks. personer) og omstændigheder (f.eks. lokaliteter) foreslår en inddeling af de semantiske roller i et pragmatisk baseret 'topicworthiness hierarchy' (Thomsen 1991:173, citeret efter Givón):

Thomsens pointe er at topikalitetstunge roller er umarkerede og ude af stand til at inkorporere i kategoriske danske sætninger hvor subjektet udgør det primære topic: "As non-subjects MANN if [-ref], INSTR/ASSOC if [-ref], LOC minus Locative (static), PAT if [-ref], but not DAT/BEN and AGT may incorporate in Danish *categorical* predications" (Thomsen 1991:174). I modsætning til kategoriske udsagn er tetiske udsagn sætninger "without a Primary Internal Topic. Therefore, sentences, expressingthetic Judgments are Subject-less" (Thomsen 1991:175). Mens kategoriske udsagn består af et præsupponeret og dermed referentielt subjekt samt et efterfølgende prædikat, kendetegnes de tetiske udsagn ved at "the predicate and the *Ag-Fig:R[-ref,PL]* constitute a complex Comment [...] the NI construction thereby qualifying as a textually *unitary concept*" (Thomsen 1991:160). Eksemplificeret vil dette sige at sætningen *de fremmede 'kom* (Thomsen 1991:175) er kategorisk og umarkeret da den indeholder et subjekt som er primært topic, mens *der 'kom fremmede* (Thomsen 1991:175) er tetisk og markeret på grund af det inkorporerede subjekts manglende topic-værdi.

Da den ovenfor skitserede analysemodel efter nøjere iagttagelse tager sig så overordnet ud at den i sin helhed kun kan anvendes som tommelfingerregel, udløser den flere spørgsmål end den afklarer. Blandt andet kan det bemærkes at rollen statisk lokativitet ikke udelukker inkorporation i kategoriske udsagn i dansk hvilket tryktabsforbindelser med verbet *bo* bevidner. I det følgende vil en alternativ analyse af tryktabsforbindelsernes forhold til markerethed blive foreslået, ligesom det skal blive vist hvorfor Thomsens fastlæggelse af sammenhængen mellem udtryks- og indholdskategorier kan være problematisk i denne sammenhæng.

5.2 Tryktab som udtryk for umarkerethed

Idéen om at se tryktabsforbindelser som semantisk og pragmatisk fungerende enheder kan her kun bifaldes, men som anført i valensafsnittet ovenfor vil det være nødvendigt at skelne mellem et udtryks- og et indholdsplan. Hvor det i den syntaktiske analyse godt kan forsvares at se på leddene som særskilte størrelser, er man for at finde frem til den rette forståelse af forbindelsernes semantiske og pragmatiske forhold nødt til at anskue relatorer og argumenter i forening. Som ovenfor vist hænder

det nemlig ofte at tryktabet ændrer ved den semantik som et trykstærkt verbum normalt udtrykker. Tryktabskonstruktioner betragtet som indholdsmæssige helheder muliggør således en udvidelse af nogle ellers mere fastlagte semantisk og pragmatisk entydige tilstande. Med Viktor Elšík's prototypiske definition af markerethed som "more informative, more focused, showing narrower referential scope" (Elšík 2006:17) vil nærværende studie hævde at tryktabsforbindelser fungerer som en form for umarkerede forbindelsestyper. Ved hjælp af Vendlers tidsligt baserede verbalklassifikation anskueliggøres det med eksemplerne fra det ovenfor præsenterede skema hvordan denne flertydighed kommer til udtryk. Som det kort blev beskrevet i afsnit 4.2.3, har bevægelsesverbet *gå* og de universelle positionsverber *sidde*, *ligge* og *stå* en særlig udpræget tendens til at fungere kopulativt når de giver afkald på deres normale trykstyrke. Udtrykt med Vendlers terminologi handler dette fænomen om at verber der normalt må betegnes som processer der foregår over et sammenhængende afgrænset tidsrum, gennem tryktabet får mulighed for at skifte betydning og blive uafhængige af et successivt tidsforløb. Dette skal forklarer Vendler på den måde at "[t]he question / What are you doing? / might be answered by / I am running (or writing, working, and so on) / but not by / I am knowing (or loving, recognizing, and so on). On the other hand, the appropriate question and answer / Do you know...? / Yes, I do / have no counterparts like / Do you run? / Yes, I do" (Vendler 1967:99). Mens de førstnævnte verber betegner tidsligt afgrænsede aktiviteter, er det for de sidstnævntes vedkommende karakteristisk at det tidslige aspekt spiller en underordnet rolle. For overskuelighedens skyld præsenteres Vendlers kriterier for klassifikationen af forskellige verbaltyper i en samlet oversigt nedenfor:

+ Successivt tidsforløb	Indefinit tidsrum	Activity	"Hvor længe har du løbet?"
	Definit tidsrum	Accomplishment	"Hvor lang tid tog det at skrive bogen?"
÷ Successivt tidsforløb	Definit øjeblik	Achievement	"Hvornår nåede du derop?"
	Indefinitte øjeblikke	State	"Hvor længe har du elsket hende?"
		Specific state	F.eks. en maler der i begrænsede tidsrum af sit virke udfører aktiviteten <i>at male</i> .
	Generic state	F.eks. en regent der på en abstrakt måde hele tiden udfører aktiviteten <i>at regere</i> .	

Imidlertid er støtteverberne *gå, sidde, ligge* og *stå* langt fra enestående eksempler på at tryktab kan ændre verbets semantik. Selv forbindelser med transitive fuldverber som *spille, skrive* og *læse* der ikke ligesom ovennævnte verber kan degraderes til kopulaverber, påvirkes af tryktabets tilstedeværelse. I dansk kan man således blot ved at ændre verbets trykstyrke få den forskel frem der på engelsk ligger i oppositionen mellem propositioner realiseret med *-ing*-form og *to do*-konstruktioner: "Compare the two questions: *Are you smoking?* and *Do you smoke?* The first one asks about an activity, the second, a state" (Vendler 1967:108). Det særlige ved tryktabsforbindelserne er at de normalt ikke er afgrænset til én bestemt verbalkategori, men at de derimod udtrykker en flertydighed der gør at man til et udsagn som *Jeg spiller på fløjte* både kan knytte spørgsmålet *Hvad laver du?* og *Hvad er din profession/hobby?*. To syntaktisk fuldstændig identiske realiseringer af den samme proposition kan altså udtrykke både en aktivitet og en tilstand. I lighed med et nomen agentis som *maler* (se skemaet ovenfor) tilhører forbindelsen *at spille på fløjte* kategorien 'specific state' eftersom "there is one activity, actually painting, which is 'the' activity of a painter" (Vendler 1967:109). Heroverfor nævner Vendler at *regent* bør klassificeres som 'generic state' da man ikke på samme måde kan pege på én bestemt aktivitet som en regent udfører når han regerer. En tryktabsforbindelse som *bo til leje* kan derfor både udtrykke 'activity' og 'generic state'. Hvad man i forbindelse med ovennævnte skal være opmærksom på, er at det inkorporerede nominal ikke blot, som Thomsen hævder, er non-referentielt, men at der med Jensens terminologi både kan være tale om en beskrivende (non-referentiell) og en udpegende (referentiell) funktion. Alt efter konteksten kan der i eksemplet ovenfor være tale om enten en specifik fløjte eller en non-referentiell fløjte. En trykstærk udgave af verbet ville derimod kræve et efterfølgende referentielt substantiv med determiner. I nedenstående skema øjensynliggøres det ved hjælp af en sammenligning mellem trykstærke og -svage verber hvordan eksemplerne fra afsnit 4.2.3 realiseret med trykstærke verber samtidig med at være snævrere referentielt fokuserede også har et mere entydigt verbalt tidsaspekt:

Verbets type	Inkorporeret ledtype	Verbum med hovedtryk	Verbum med nultryk	Eksempel
Transitivt fuldverbum	Obligatorisk præpositionsobjekt	State	State/specific state	°Trænge °til 'fred
		Activity	Activity/specific state	°Vente °på 'svar °Deltage °i poli'tik °Protestere °imod 'skatter °Tale °med 'fagfolk °Klage °over 'ændringer °Lede °efter 'fejl
	Fakultativt præpositionsobjekt	Accomplishment	Accomplishment/specific state	°Spørge °om 'lov °Sørge °for 'drikkevarer
		Activity	Activity/specific state	°Spille °på 'fløjte °Læse °i a'vis °Søge °efter 'muligheder °Se °på 'hus
	Instrumental-adverbial	Achievement	Achievement/state	°Søge °om dispensa'tion
		Activity	Activity/specific state	°Regne °med 'lommeregner °Skrive °på com'puter °Skrive °i 'hånden
Lokal-adverbial	Activity	Activity/specific state	°Spille °i or'kester °Læse °på 'læsesal	
Intransitivt fuldverbum	Fakultativt præp.-obj.	State	State/specific state	°Tørste °efter 'vand
	Range-adverbial	Activity	Activity/generic state	°Bo °til 'leje
		Activity	Activity/specific state	°Rejse °på 'førsteklasse °Gå °med 'syvmileskridt
	Lokal-adverbial	Activity	Activity/specific state	°Sidde °til 'møde °Bo °på ho'tel °Ligge °på 'sygehuset °Synge °i 'kor
		Retnings-adverbial	Emfase*	Accomplishment/activity
	Emfase*		Achievement/activity	°Løbe °over 'målstregen °Rejse °på 'ferie °Rejse °fra 'byen
Instrumental-adverbial	Activity	Activity/specific state	°Rejse °med 'tog °Køre °i 'bil °Løbe °på 'ski	
Støtteverbum	Retnings-adverbial	Emfase*	Accomplishment/activity	°Gå/tage °til 'stranden °Gå/tage °i 'byen °Gå/tage °på mu'seum °Gå °fra 'bordet °Søge °fra/°til 'byen
			Accomplishment/activity/specific state	°Gå °i 'skole °Gå °til 'tennis
	Poss.-adv.	Activity	Activity/specific state	°Gå °med 'hat

* Da den trykssvage realisering af retningsindledende støtteverber er den normale, kaldes den trykstærke udgave blot for emfatisk.

Af dette skema kan det observeres at tryktabsforbindelserne fremviser en flertydighed der gør at de enten kan bruges både successivt og ikke successivt eller om både definit og indefinit tid. Ved på denne måde at holde form- og indholdskategorier adskilt undgår man at komme ud for det problem som Thomsen konfronteres med i forbindelse med analysen af forbindelser som '*vælge nogen som præsident/til præsident*' (Thomsen 1991:180). Hvis man følger en traditionel syntaktisk analyse og klassificerer *som/til præsident* som prædikativ, brister Thomsens teori om sammenhængen mellem tryktab og markerethed. Ifølge Thomsens grammatikalske relationer er non-referentielle prædikativer (dvs. prædikativer uden determination) nemlig markerede og burde udløse trykssvage verber. Selv om verbet '*vælge*' ikke er i stand til at tabe tryk, opfylder ledtypen *som/til præsident* altså uden tvivl Thomsens betingelser for at inkorporere. Denne uoverensstemmelse forsøges således forklaret: "There are examples which would traditionally be analyzed as Complements [dvs. prædikativer i form af nominalfraser], but which are rather Indirect Objects" (Thomsen 1991:180). En bedre forklarlig analyse ville kunne opnås ved at holde fast i den syntaktiske forestilling om *som/til præsident* som prædikativ hvorefter en særskilt indholdsanalyse kan klargøre trykforholdene. Da det som ovenfor vist netop er karakteristisk for tryktabsforbindelserne at de lægger en referentiel og verbalklassifikatorisk flertydighed for dagen, kan man forklare ovennævnte eksempels 'mangel' på tryktab ud fra dets entydige måde at fungere på. Betegnende for partiklen *som* er det at den i modsætning til andre præpositioner altid vil udtrykke et generisk lighedsforhold, og at forbindelser med *som* derfor entydigt betegner non-referentielle tilstande. Eksemplerne '*arbejde som journalist*' og '*lev som millionær*' bekræfter denne sammenhæng.

6 Konklusion

Under det overordnede begreb enhedsaccentuation hører et væld af forskellige forbindelsestyper hvoraf foreliggende studie har beskæftiget sig indgående med de særlige præpositionelle varianter. Med et indledende fokus på valensforhold, verbalsemantik og kontinuitet er det blevet vist at ikke alle inkorporationer er valensbundne, og at den topologiske diskontinuitet for disse forbindelsestyper derfor er underlagt hidtil ukendte restriktioner. Kopulafungerende trykssvage verber med efterstillede adverbialer viser sig således at blokere for muligheden for at indsætte et mådesadverbial foran det inkorporerede led. Opdagelsen af et

semantisk rangforhold imellem tryktabsforbindelsernes verbale og præpositionelle relatorer har udgjort det vigtigste led på vejen frem til denne indsigt. Ved at afgøre om det i det givne tilfælde er verbet eller præpositionen der udgør propositionens primære relator, samt om der er tale om en verbal eller en præpositionel valensudløsende størrelse, bliver det muligt at skelne mellem obligatoriske og frit tilknyttede led.

Efterfølgende har opmærksomheden været rettet mod de særlige referentielle og verbalklassifikatoriske omstændigheder som tryktabsforbindelserne fungerer under. Ved at lade den samlede verbalforbindinges aspektuelle forhold være medansvarlige for det inkorporerede arguments grad af referentialitet, brydes der med den herskende forståelse af inkorporerede argumenter som definitivt non-referentielle (jf. Thomsen 1991). På basis af Vendlers (1967) aktionsartsstudier foreslås det at tryktabsforbindelserne kan opfattes som flertydige enheder der i forhold til tilsvarende forbindelser med hovedtryk på verbet er aspektuelt og referentielt umarkerede. Således er de i stand til både at henvise til et successivt og et ikke-successivt tidsforløb eller både at betegne et definit og et indefinit tidsrum.

7 Litteratur

- Becker-Christensen, Christian og Widell, Peter (2005): *Nudansk Grammatik*, 4. udgave, København: Politikens Forlag.
- Braasch, Anna (2005): "Kollokationer som fraseologisk kategori set fra forskellige synsvinkler". *Herme* 35 (2005), pp. 97–117.
- Diderichsen, Paul ([1946] 1976): *Elementær Dansk Grammatik*, 3. udgave, København: Gyldendal.
- Elšík, Viktor og Matras, Yaron (2006): *Markedness and Language Change: The Romani Sample*, Berlin: Mouton de Gruyter.
- Givón, Talmy (1984): *Syntax. A functional-typological introduction*, vol. 1, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Haberland, Hartmut og Thomsen, Ole Nedergaard (1991): "The long and winding road towards a theory of grammatical relations". *Journal of Pragmatics* 16 (1991), pp. 179–206.
- Herslund, Michael og Sørensen, Finn (1982): "Syntaks og leksikologi: indledning til en valensgrammatisk analyse af fransk og dansk". *SAML* 9, pp. 33–83.
- Herslund, Michael (2005): "Komplekse prædikater". Engberg-Pedersen, Elisabeth m.fl.: *Dansk Funktionel Lingvistik: en helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*, København: Københavns Universitet, pp. 88–100.
- Jakobsen, Lisbeth Falster (2005): "Valens, prædikation og realisationsmønstre".

- Engberg-Pedersen, Elisabeth m.fl.: *Dansk Funktionel Lingvistik: en helhedsforståelse af forholdet mellem sprogstruktur, sprogbrug og kognition*, København: Københavns Universitet, pp. 57–87.
- Jensen, Eva Skafte (2007): "Der var engang en mand – om markeret og umarkeret artikelbrug i moderne dansk og gammeldansk". Jørgensen, Henrik og Widell, Peter (red.): *Det bedre argument: Festskrift til Ole Togeby 7. marts 2007*, Århus: Wessel og Huitfeldt, pp. 299–320.
- Jensen, Per Anker (1985): *Principper for grammatisk analyse*, København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
- Jespersen, Otto (1906): *Modersmålets fonetik*, København: Det Schuboeske Forlag.
- Jespersen, Otto (1934): *Modersmålets fonetik*, 3. udgave, København: Gyldendal.
- McGregor, William B. (2007): "On the interface of semantics and pragmatics". Jørgensen, Henrik og Widell, Peter (red.): *Det bedre argument: Festskrift til Ole Togeby 7. marts 2007*, Århus: Wessel og Huitfeldt, pp. 361–380.
- Nielsen, Jette Lamberth (1995): *En syntaktisk og semantisk undersøgelse af præpositionen*, Odense: Odense Universitets Trykkeri.
- Rischel, Jørgen (1980): "Phrasenakzent als Signal des Objekts ohne 'determiner' im Dänischen". Dyhr, Mogens m.fl. (red.): *Festschrift für Gunnar Bech. Zum 60. Geburtstag am 23. März 1980. Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik*, Sonderband 1, København: Københavns Universitet, pp. 262–279.
- Scheuer, Jann (1995): *Tryk på Danske Verber*, RASK Supplement Vol. 4, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Thomsen, Ole Nedergaard (1991): "Unit accentuation as an expression device for predicate formation in Danish?". *Acta Linguistica Hafniensia* 23, pp. 145–196.
- Thomsen, Ole Nedergaard (2002a): "Complex Predicate Formation and Incorporation. Towards a typology". Thomsen, Ole Nedergaard og Herslund, Michael (red.): *Complex Predicates and Incorporation – a Functional Perspective*, København: C.A. Reitzel, pp. 288–381.
- Thomsen, Ole Nedergaard (2002b): "Complex Predicates and Processing in Danish". Thomsen, Ole Nedergaard og Herslund, Michael (red.): *Complex Predicates and Incorporation – a Functional Perspective*, København: C.A. Reitzel, pp. 120–174.
- Togeby, Ole (2003): *Fungerer denne sætning?*, København: Gads Forlag.
- Vendler, Zeno (1967): *Linguistics in Philosophy*, New York: Cornell University Press (pp. 97–121).

